

Prof. dr. BOGDAN KRIZMAN

Dana 5. srpnja 1994. u Zagrebu je umro dr. Bogdan Krizman, sveučilišni profesor i autor izuzetno velikog broja povijesnih radova (njegova bibliografija obuhvaća 25 knjiga i 159 rasprava na hrvatskom i stranim jezicima). Bio je istraživač novije hrvatske povijesti, recenzent i urednik mnogih povijesnih monografija, član znanstvenih vijeća nekih povijesnih institucija (Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske - danas Institut za suvremenu povijest, Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu), član redakcija povijesnih časopisa (bio je u redakcijama Časopisa za suvremenu povijest, Jugoslavenskog istorijskog časopisa, Austrian History Yearbook), član stručnih komisija (za pregovore s Austrijom o restituciji kulturnih dobara, za pregovore s talijanskim povjesničarima, za proučavanje dokumenata Međunarodnog suda za ratne zločine u drugom svjetskom ratu), te sudionik u radu brojnih znanstvenih skupova, domaćih i međunarodnih. Kao istaknuti povjesničar niz godina je bio predsjednik Saveza povijesnih društava Hrvatske (danas Društvo za hrvatsku povijesnicu). Na toj je funkciji inicirao pojedine znanstvene i društvene akcije, sudjelovao u organiziranju znanstvenih skupova i zastupao Hrvatsku u Upravi tadašnjeg Saveza društava historičara Jugoslavije. Sudjelovao je u radu svih kongresa povjesničara Jugoslavije, a na drugom kongresu u Zagrebu (1958) održao je i glavni referat o stvaranju jugoslavenske države 1918. godine.

Bogdan Krizman je rođen 28. srpnja 1913. u Varaždinu. Nakon završene gimnazije studirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu, na kojem je diplomirao 1937. godine. Potom je diplomirao i na École libre des sciences politiques u Parizu (1939) u diplomatskoj sekciji, u kojoj su mu glavni predmeti bili međunarodno pravo i diplomatska povijest. U vrijeme Banovine Hrvatske Bogdan Krizman ulazi u diplomatsku službu kao djelatnik Ministarstva vanjskih poslova u Beogradu. Razdoblje drugog svjetskog rata proveo je lišen slobode najprije u logoru u Lepoglavi, i kasnije, preuzet od Gestapoa, u konfinaciji u Grazu zajedno s ocem Hinkom i bratom Željkom. Poslije rata najprije slušbuje u banci u Varaždinu (1945), a zatim u Ministarstvu vanjskih poslova u Beogradu (1946) i diplomatskom predstavništvu FNRJ u Beču (1947-1949). Kada je grupa diplomatskih službenika iz Hrvatske bila udaljena iz Ministarstva vanjskih poslova, Krizman dolazi u Zagreb i radi najprije u Komitetu za visoke škole (1949), a potom u Državnom arhivu (1950-1958) i Jadranskom institutu tadašnje JAZU u Zagrebu (1958-1970). God. 1952. Krizman je na Pravnom fakultetu u Zagrebu obranio doktorsku disertaciju pod naslovom "Diplomacija Dubrovačke Republike u XVIII. stoljeću. Prilog proučavanju moderne europske diplomacije". Ispunjajući sve uvjete izabran je 1970. g. za izvanrednog profesora Opće povijesti države i prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Redovni je profesor na istoj katedri od 1976. do 1983. kada odlazi u mirovinu.

Odrastajući uz oca političara Bogdan Krizman je i sam iskazivao interes za politička i diplomatska zbivanja. No, on ne ulazi u aktivnu politiku, već proučava složene niti političkih događanja i to ponajviše onog razdoblja o kojemu je mogao dobiti podatke iz prve ruke, da bi zatim svoje spoznaje širio marljivim prikupljanjem dokumentarne građe i istraživanjima širih razmjera. Jer Krizman je govorio nekoliko svjetskih jezika i s lakoćom je pratio inozemnu historiografiju. Određeni biljeg u njegovu formiranju ostavio je i rodni Varaždin, grad bogatog povijesnog naslijeđa i kulturno-povijesnih spomenika. U Varaždin se rado uvijek iznova vraćao, o njemu uvijek s ushićenjem govorio i s ponosom isticao da mu pripada.

Prvi radovi Bogdana Krizmana iz područja su diplomatske povijesti (*O dubrovačkoj diplomaciji. Što je diplomacija, Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku*). Postupno on prelazi i na istraživanje nacionalne političke povijesti. Napuštajući diplomatsku službu i slušbujući u Državnom arhivu pruža mu se prilika da proširi svoju istraživanja. U Arhivu ga privlači do tada neproučen fond Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba i građa o stvaranju jugoslavenske državne zajednice. Privlače ga i teme o prvom svjetskom ratu i djelovanju hrvatskih političara u

tom razdoblju. To potvrđuju brojne rasprave koje je objavio u raznim stručnim časopisima, kao i niz referata održanih na znanstvenim skupovima. Tako npr. na simpoziju o prvom svjetskom ratu u Beogradu (1964) Krizman referira o pregovorima Austro-Ugarske za zaključenje separatnog mira 1917-1918, a na skupu u Rijeci (1967) o primirju s Austro-Ugarskom i problemu Istre, Rijeke i Hrvatskog primorja.

Kao arhivski djelatnik, a ujedno i povjesničar-istraživač, Krizman je brzo uočio, što za znanstvenu obradu znači pristupačan dokument. Zato je znatan dio svoje djelatnosti posvetio objavljivanju nepoznate izvorne građe. Njegovim zauzimanjem i marom pojavila se zbirka *Zapisnici delegacije Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca na Pariškoj mirovnoj konferenciji* (u suradnji s Bogumilom Hrabakom), zatim dva sveska *Građe o stvaranju jugoslavenske države* (1964, u suradnji s Dragoslavom Jankovićem), dva sveska *Korespondencije Stjepana Radića s opsežnom uvodnom studijom u svakom svesku pod naslovom "Stjepan Radić, život - misao - djelo"* (1972), *Jugoslavenske vlade u izbjeglištvu 1941- 1943* (1981).

Krizman je napisao velik broj rasprava o političkim događanjima i akcijama pojedinih političara u međuratnom razdoblju i u tijeku drugog svjetskog rata. Među njegovim značajnim radovima valja navesti knjige *Vanjska politika jugoslavenske države 1918- 1941* (1975), *Raspad Austro-Ugarske Monarhije i stvaranje jugoslavenske države* (1977), te opsežnu tetralogiju *Pavelić i ustaše* (1978), *Pavelić između Hitlera i Mussolinija* (1980), *Ustaše i Treći Reich*, sv. 1,2, (1983), *Pavelić u bjegstvu* (1986). Njegova posljednja knjiga je *Hrvatska u prvom svjetskom ratu - hrvatsko-srpski politički odnosi* (1989). Posebnu pozornost i šire javnosti pobudile su Krizmanove knjige o ustaškom pokretu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, u kojima je obrađena ustaška komponenta hrvatske politike od Pavelićeva odlaska u emigraciju do sloma NDH i druge emigracije. Te su knjige objavljene kad je ta tema bila gotovo na indeksu. S mnogo upornosti Krizman je tragao za građom u domaćim i stranim arhivima, kako bi mogao što vjernije rekonstruirati zbivanja oko ustaškog pokreta i ustaške države i udio pojedinih ličnosti u njima.

Za potrebe pravnih studija Krizman je pripremio za tisak (preradio i dopunio) skripta prof. Konstantina Bastaića *Opća historija države i prava - pregled razvitka*, koja su objavljena kao knjiga uz naznaku oba autora (1965). Suradivao je i u pripremanju za objavljivanje knjige Jacoba B. Hoptnera *Jugoslavija u krizi 1934-1941* (1973), za koju je napisao opširan predgovor na 45 stranica, te knjige Save N. Kosanovića *Jugoslavija - bila je osuđena na smrt* (1984) u kojoj je na 145 stranica obradio Kosanovićevo političku djelatnost od početka do smrti. Pripremio je i ponovljeno izdanje Pribičevićeve knjige *Diktatura kralja Aleksandra* (1990), kojoj je napisao pogovor pod naslovom *Skica za biografiju Svetozara Pribičevića*.

Mnoge generacije studenata Pravnog fakulteta u Zagrebu, kao i nastavnici povijesti, kojima je predavao na stručnim seminarima, pamtit će Bogdana Krizmana kao predavača s živopisnim predočavanjem znanstvenih rezultata i izoštranim smislom za usmenu sistematizaciju složene povijesne problematike. Svojim sadržajnim nastupima on je dostojno zastupao hrvatsku historiografiju i na mnogim međunarodnim skupovima, gdje je potvrđivao svoju europsku širinu i poznavanje dometa inozemnih istraživača.

Cjelokupni historiografski rad Bogdana Krizmana u mnogome nosi biljeg njegove arhivske etape. Naime, radeći nekoliko godina u arhivu, on je neprekidno dolazio u dodir s najrazličitijim neiskorištenim i nepoznatim, ali vrijednim materijalom, pa je već svoje prve radove opsežno snabdjevao ne samo pozivanjem na arhivske fondove, koje je koristio, nego i opširnim citiranjem samih dokumenata. Taj je obrazac primjenjivao i kasnije, kada je na temelju prikupljenog izvornog materijala pristupio pisanju svojih knjiga. U nastojanju da što uvjerljivije predoči čitatelju određene povijesne situacije i aktivnost pojedinih ličnosti, da dađe što autentičniji prikaz povijesnog događanja, Krizman je često pribjegavao uključivanju u tekst kompletnih izvještaja, zapisnika, pisama, proglasa, objava, brzojava itd. Tako komponirani tekst postao je prepoznatljiv model Krizmanova historiografskog djela. Na njemu svojstven način on tako reljefno oslikava

situacije i atmosferu vremena, portretira pojedine ličnosti, predočava opće raspoloženje i zakulisne zahvate i tako upozorava na složene procese povijesnog razvoja. Time, što je - bilo u zbirkama izvorne građe, bilo u svojim monografijama - objelodanio vrijednu i nezaobilaznu dokumentaciju, do koje bismo inače teško došli (posebno do one iz stranih arhiva), Krizman je upravo značajno zadužio hrvatsku historiografiju. No, njegovi radovi nisu samo građa. Oni u sebi sadrže bitna istraživačko-znanstvena svojstva i neosporno predstavljaju trajnu znanstvenu vrijednost. Brojne Krizmanove rasprave i knjige, obilno snabdjevene izvornim dokumentima, čine neophodno i sigurno polazište za svaku daljnju znanstvenu obradu. Po tim obilježjima svog znanstvenog opusa Krizman je zauzeo značajno mjesto u hrvatskoj historiografiji.

Hrvoje Matković

Dr. IVAN OČAK (Vrdnik, Srijem, 2.I.1920 - Zagreb, 24.III.1994)

U Zagrebu je na početku proljeća 1994. godine nenadano umro Ivan Očak. Njegov je životni put bio vrlo neobičan, a jedan je od rijetkih Hrvata, možda i jedini, koji je radio na Moskovskom državnom sveučilištu. Svakako je bio jedini povjesničar koji je tamo diplomirao (1953), završio postdiplomski studij (1958) i doktorirao (1972), te bio asistent i docent.

Očak je rođen u radničkoj obitelji, što je svakako bitno utjecalo na njegovo prihvaćanje marksističkih ideja. Završio je srednju obrtno-industrijsku školu u Zagrebu, a uz to je položio i dva razreda Trgovačke akademije. Kratko vrijeme radio je kao metalski radnik u Željezničkoj radionici u Zagrebu, a između 1941-45. sudjelovao je u antifašističkom pokretu otpora u Hrvatskoj. U jesen 1943. godine teško je ranjen, te se liječio u partizanskim bolnicama i u Italiji. Kratko vrijeme nakon oslobođenja radio je u Zagrebu, a od kolovoza do listopada 1945. godine bio je na dužnosti u Ministarstvu saobraćaja Demokratske Federativne Jugoslavije u Beogradu. Budući da mu se zdravstveno stanje pogoršalo, poslan je potkraj 1945. godine na liječenje u SSSR i tamo ostao gotovo punih 28 godina, sve do 1973. Od toga je tri godine proveo na liječenju - u bolničkom je krevetu dočekao i Rezoluciju Informbiroa.

Ne mogavši se vratiti u domovinu, Očak je počeo studirati na Historijskom fakultetu MGU i diplomirao 1953. godine. Već u zrelim godinama, bio je vrlo ozbiljan i marljiv student, a zbog postignutih odličnih rezultata ostao je na trogodišnjem postdiplomskom studiju (aspiranturi). Godine 1958. obranio je kandidatsku disertaciju Učastije jugoslovijan u borbe za pobjedu sovjetskoj vlasti u Rossii (1917-1921) i ostao raditi na Katedri za povijest Južnih i Zapadnih Slavena na istom fakultetu. Osim kolegija iz južnoslavenske povijesti i iz područja svojih znanstvenih istraživanja, Očak je između 1963-72. godine predavao i arhivistiku i arheografiju, a predavao je i na Filološkom fakultetu i Fakultetu novinarstva. Doktorirao je 1971. godine disertacijom Borba jugoslavskih internacionalistova za ideje oktobra u Jugoslaviji 1918-1921.

U rujnu 1972. godine Očak je uhapšen i isključen sa sveučilišta ("zbog lošeg vladanja"), a već sljedeće godine nije mu preostalo ništa drugo nego da se vrati u Jugoslaviju. Nastanio se u svome Zagrebu i punih osam godina preživljavao baveći se publicističkim i znanstvenim radom bez stalnog mjesta zaposlenja. Tek 1980. godine dobio je posao znanstvenog savjetnika u Zavodu za hrvatsku povijest. Tamo je radio do odlaska u mirovinu 1990. godine i nakon umirovljenja rukovodio je znanstvenim projektom "Međunarodni odnosi Hrvatske u XX. stoljeću". Od 1988. godine predavao je arhivistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb

Ivan KAMPUŠ, Zagreb

Tomislav RAUKAR, Zagreb

Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

TAJNIK REDAKCIJE

Ivica PRLENDER

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet

Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 100 kuna

Izdanje časopisa sufinancira

Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1995.

Uvez: GRAFOUVEZ, HBZ 41 – Velika Gorica